

Š T Á T N Y O B L A S T N Ý A R C H Í V V K O Š I C I A C H

KAROL POLEDNIAK,

továrň na stroje, železolejárň
a stavba mlynov v Košiciach

1912 - 1948

I n v e n t á r

Štefan ELIÁŠ

Košice

1998

0 V O D

Spracovanie kovov a výroba zbraní mala oddávna v košickej remeselnej výrobe svoje popredné miesto. Až v druhej polovici 19. storočia sa tunajšie spracovanie kovov dostáva na takú vysokú úroveň, že je dominantným činiteľom hospodárskeho života mesta Košíc a celého regiónu. Napredujúci priemysel si priam vynucuje veľké množstvo kovových výrobkov každého druhu.

Za takejto situácie dochádza roku 1886 k založeniu firmy Karola Poledniaka, ktorý so strojníkom Haraszym otvorili strojnozámočnickú dielňu na Prešovskej ceste, ale po ročnej spolupráci sa rozišli.

Sám Karol Poledniak pochádzal z Poľska z mesta Bialsko. Ako vyučený strojní zamočnik odišiel na dva a pol roka do USA, odkiaľ po návrate spoza oceánu sa usadil v Liptovskom Hrádku, kde pracoval v továrni na výrobu triesloviny. Po jej zániku sa snažil uplatniť v Slanci ako strojník na pile a neskôr u firmy Fleischer v Košiciach.

Roku 1888 si Karol Poledniak zariadil väčšiu dielňu už bez spoločníka a vyrábala v nej rôzne zámočnické výrobky. V tejto dielni mal už i malú zlieváreň na farebné kovy. Práca stále pribúdala a tak prišiel na myšlienku vybudovať dostatočne veľké prevádzkové priestory pre svoju dielňu. So stavbou sa začalo na dnešnej Štúrovej ulici. Bola to už vlastne malá továreň, ktorá sa neustále rozrastala. Roku 1892 vyrobila pre Kniežacke panstvo v Muráni prvý valcový parný kotol. V roku 1898 začala výroba Cornwallových parných kotlov. Roku 1899 začali vyrábať aj vodné kolesá a roku 1900 dodávala továreň aj kompletne mlyny.

Výrobný program sa tak neustále rozširoval a keď roku 1907 postavili aj budovu pre zlieváreň šedej zliatiny s pojazdným žeriavom, začala sa výroba stabilných a pohyblivých výbušných motorov s výkonom 4, 6, 8, 12, 30 a 35 k na pohon benzínom, surovým olejom a na nasávaný plyn.

Keď vypukla prvá svetová vojna viac ako polovica zamestnancov odišla na front a Továreň prešla pod vojenskú správu na čele s vojenským veliteľom. Na prácu sem pridelovali zajatých Srbov a vojakov invalidov. Celá výroba sa podriadila potrebám vojny. Vyrábali sa granáty a iný vojnový materiál pre vojsko.

Majiteľov syn Karol Poledniak mladší, ktorý sa narodil 10. januára 1894 v Košiciach, študoval na zürichskej technickej škole. Pre vojnové udalosti a náhlu smrť otca roku 1915, musel sa vrátiť do Košíc a prevziať vedenie továrne. Viedol si úspešne a preto si továreň udržala konkurencieschopnosť a rozvoj s českým strojárskym priemyslom, ktorý za prvej ČSR vážne ohrozoval celý slovenský priemysel.

Už roku 1922 začali s licenčnou výrobou a stavbou vodných špirálových Francísových turbín prví na Slovensku.

Výrobný program továrne Karola Poledniaka v tridsiatych rokoch zahrňoval výrobu zariadení, mlynov, píl, liehovarov, koželužní a zariadení chemického priemyslu. Ďalej sa vyrábali patentované vodné turbíny, plynové motory a generátory na prevádzku drevom a dreveným uhlím, parné stroje, parné kotly, železné nádrže a železné konštrukcie, stavidlá, spätné výpusťky, šupatkové uzávery, ventilátory, exhaustory, čerpadlá, transmisie, ložiská, ozubené kolesá, prevody, remenice a na objednávku dodávali prvotriedne bronzové a mosadzné odliatky, ako aj strojnú železolitinu. Výrobný program továrne dopĺňovala oprava strojov na objednávky, ryhovňa mlynských valcov a elektrické zváranie.

Za hortyovskej okupácie Košíc bolo nutné hľadať nový okruh odberateľov na výroby továrne a tí sa aj našli. Maďarské železnice mali veľa požiadaviek a rýchlo sa našli aj ďalší objednávateľia. Továreň prosperovala, veď v Maďarsku nemala takú konkurenciu ako v ČSR.

Druhá svetová vojna znamenala opäť orientáciu výroby pre potreby frontu a zavedenie vojenskej správy. Koncom roku 1944 nemecké vojenské velenie mienilo zastaviť výrobu v továrni a stroje odsunúť so svojimi ustupujúcimi jednotkami. Preto zamestnanci mnohé stroje poukryvali, zakopávali a tak znemožnili likvidáciu celého závodu.

V povojnových rokoch bola na továreň uvalená národná správa na základe Nar. č. 50/45 Zb. n. SNR. Prvým národným správcom bol Ing. Anton Váczy, Druhým národným správcom bol Ing. Otto Puchta a napokon bola továreň znárodnená podľa vyhlášky ministra priemyslu a obchodu v Bratislave č. 164 - 2216/48 úradný list, výmerom č. I 16-13535/2-48 zo dňa 3. marca 1949 a začlenená do národného podniku Kriváň - ČKD.

V publikácii Východoslovenské podnikové archívy z roku 1966 je uvedené, že fond uložený v podnikovom archíve VSS n. p. Košice obsahuje knihy, viac obrazov z pracovísk robotníkov a jednu škatuľu mikrofilmov. Z podnikového archívu VSS prevzal ŠOBA Košice v roku 1987 a 1989 celkom 76 kníh. Fotografie boli preraďované do zbierky fotografií ŠOBA. Mikrofilmy neboli prevzaté.

Archívny materiál fondu sa zachoval len v knižnej forme. Avšak v značnej miere ho možno doplniť z písomností fondu Krajského súdu v Košiciach, ktorého firemný register obsahuje takmer všetky základné dokumenty. Vo fonde Krajského súdu sa nachádzajú aj iné archívne dokumenty vzťahujúce sa na podnikanie K. Poledniaka.

Vzhľadom na skutočnosť, že fond je torzovitý má veľmi jednoduchú štruktúru.

- A. Vedenie a správa
- B. Učtáreň a pokladnica
- X. Varia

Časové rozpätie zistené z jednotlivých obchodných kníh zaberá úsek rokov 1912 - 1948. Niektoré knihy však evidentne chýbajú a preto postupnosť rokov nie vždy naväzuje. Fyzický stav zachovaných kníh je často zlý a je žiadúci zákrok knihára. Knihy, ktoré sa zmestili do normalizovaných formátov archívnych škatúľ sú v nich uložené a označené číslom inventárnej jednotky.

Nepatrné množstvo dokumentov charakteru "Varia" sme uložili do poslednej škatule tohto fondu a označili písmenom X.

Celkové množstvo prístupného fondu je 6 bn. Inventárnou jednotkou je každá jednotlivá kniha. Registre sa nevypracovali, lebo nie sú potrebné. Z inventárneho záznamu si môže bádateľ urobiť potrebný obraz o celkovom obsahu fondu.

Materiál aj v torzovitom stave môže poskytnúť celkom dobré informácie o hospodárení a rozvoji továrne Karola Poledniaka. K tomu sú však potrebné vedomosti z účtovníctva.

Vytriedenie a usporiadanie kníh vykonal a inventár vypracoval Štefan Eliáš, odborný radca Štátneho oblastného archívu v Košiciach.

časti fondu uložené v:

- Slovenské techn. múzeum - výkresová dokumentácia strojov a zariadení
- Archív mesta Košice - písomnosti Mestskej rady o firme Poledniak
- Štátny archív v Košiciach - fond Knžský súd v Košiciach

Zoznam použitej literatúry

Ovčiarik, Ján: Rozvoj sortimentu výroby v továrni na stroje
Karol Poledniak v Košiciach, Košice 1968.

Východoslovenské podnikové archívy, Bratislava 1966.

I N V E N T Á R

A Vedenie a správa

- 1 Evidencia robotníkov 1935 - 1939
- 2 Evidencia robotníkov 1943 - 1945
- 3 Evidencia robotníkov 1943 - 1945
- 4 Výdajná kniha materiálov 1939 - 1941
- 5 Evidencia vydanej obuvi pre robotníkov 1941 - 1943
- 6 Evidencia vydanej obuvi pre robotníkov 1943 - 1948
- 7 Kniha objednávok 1912
- 8 Kniha objednávok 1913 - 1914
- 9 Kniha objednávok 1914 - 1918
- 10 Kniha objednávok 1918 - 1921
- 11 Kniha objednávok 1921 - 1924
- 12 Kniha objednávok 1924 - 1926
- 13 Kniha objednávok 1926 - 1930
- 14 Kniha objednávok 1930 - 1937
- 15 Kniha objednávok 1933
- 16 Kniha objednávok 1933 - 1934

- 17 Kniha objednávok 1934
- 18 Kniha objednávok 1934 - 1935
- 19 Kniha objednávok 1935 - 1936
- 20 Kniha objednávok 1936
- 21 Kniha objednávok 1936 - 1937
- 22 Kniha objednávok 1937 - 1939
- 23 Kniha objednávok 1937
- 24 Kniha objednávok 1937 - 1938
- 25 Kniha objednávok 1942
- 26 Kniha objednávok 1944
- 27 Kniha predšavkov 1945 - 1948
- 28 Index robotníkov 1947 - 1948
- 29 Mzdová kniha 1919 - 1921
- 30 Mzdová kniha 1921 - 1923
- 31 Mzdová kniha 1926 - 1927
- 32 Mzdová kniha 1927 - 1928
- 33 Mzdová kniha 1928 - 1930
- 34 Mzdová kniha 1937 - 1938
- 35 Mzdová kniha 1945

- 36 Mzdová kniha 1945 - 1946
- 37 Mzdová kniha 1946

B Učtářeň a pokladňa

- 38 Pokladničná kniha 1938 - 1941
- 39 Pokladničná kniha 1941 - 1944
- 40 Pokladničná kniha 1944 - 1946
- 41 Pokladničná kniha 1946 - 1947
- 42 Pokladničná kniha 1947
- 43 Pomocná kniha učtárne 1914 - 1921
- 44 Pomocná kniha učtárne 1924 - 1928
- 45 Pomocná kniha učtárne 1927 - 1931
- 46 Pomocná kniha učtárne 1928 - 1936
- 47 Pomocná kniha učtárne 1931 - 1935
- 48 Pomocná kniha učtárne 1938 - 1943
- 49 Pomocná kniha učtárne 1939 - 1945
- 50 Pomocná kniha učtárne 1945 - 1947

- 51 Kniha běžných účtů 1935 - 1939
- 52 Kniha běžných účtů 1937 - 1943
- 53 Kniha běžných účtů 1943 - 1947
- 54 Kniha běžných účtů 1947
- 55 Index běžných účtů 1935
- 56 Index běžných účtů 1937
- 57 Index běžných účtů 1937
- 58 Index běžných účtů 1938
- 59 Kniha běžných účtů B 1936 - 1942
- 60 Index běžných účtů B 1936
- 61 Kniha běžných účtů C 1942 - 1947
- 62 Index běžných účtů C 1943
- 63 Bilanční kniha 1944 - 1947
- 64 Zberný žurnál 1935 - 1939
- 65 Kniha dobropisů 1939 - 1944
- 66 Kniha došlých faktur 1938 - 1942
- 67 Kniha došlých faktur 1942 - 1947
- 68 Kniha vyšlých faktur 1939 - 1941
- 69 Kniha vyšlých faktur 1941 - 1942

- 70 Kniha vyšlých faktúr 1942 - 1945
- 71 Kniha vyšlých faktúr 1946 - 1947
- 72 Kniha réžijných výdavkov 1947
- 73 Odosielacia kniha 1934 - 1940
- 74 Odosielacia kniha 1941 - 1946
- 75 Kniha účtov pri poštovej sporiteľni 1934 - 1938
- 76 Kniha účtov pri poštovej sporiteľni 1943 - 1947

X Varia

- 77 1937 - 1942 1 - 7 x

Firemná poštová obálka (1), ponuka mlynskej vrecoviny z Myjavy (2), poštový sadzobník ČSR od 1. marca 1937 (3), prepočetná tabuľka československej koruny na pengö (4), potvrdenky pre praktikantov Poledniakovej továrne 1940 - 1942 (5), smernice pre znárodnenie (6), poštová tarifa po oslobodení Košíc (7).

O B S A H

Ú V O D	str.	2
Zoznam použitej literatúry		6
I N V E N T Á R		
A. Vedenie a správa		8
B. Učtáreň a pokladňa		10
X. Varia		12

Názov archívu: Štátny oblastný archív v Košiciach
Názov fondu: Karol Poledniak, továreň na stroje, železolejárň
a stavba mlynov v Košiciach
Značka fondu: KP - K
Typ pomôcky: Inventár
Časový rozsah: 1912 - 1948
Miesto uloženia fondu: Košice, Bačíkova 1
Počet inventárnych jednotiek: 77
Počet evidenčných jednotiek: 77
Stav ku dňu: 31. 12. 1998
Fond usporiadal: Štefan Eliáš
Inventár zostavil: Štefan Eliáš
Počet strán: 13
Počet exemplárov: 4
Prepísala: Ľudmila Badzíkova
Zaviazala: Kníhviazačská dielňa, ŠOBA Prešov

Inventár schválil: JUDr. Ladislav Ružička
riaditeľ ŠOBA Košice